

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ГАВЕЛЯ ОЛЕКСАНДРА РУСЛАНІВНА

УДК 260.2+266

**ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОЛОДІ
ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент
КУДІН Андрій Вячеславович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, доцент
кафедри філософії.

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, доцент
**ХРИСТОКІН Геннадій
Володимирович**,
Університет державної фіскальної
служби України, професор кафедри
філософії, політології та глобальних
міжнародних процесів;

доктор філософських наук
Горохолінська Ірина Володимирівна,
доцент кафедри культурології,
релігієзнавства та теології
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича.

Захист відбудеться 16 грудня 2020 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова,9.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ–30, вул.Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 16 листопада 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Б. Остащук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Дослідження особливостей аксіологічного аспекту світогляду віруючих в Україні активно розвивається у зв'язку з тим, що саме прийняття певних цінностей стає як основою для єднання, так і проводять розмежувальні лінії в релігійному середовищі. Сучасні численні виклики ставлять питання про майбутнє етнорелігійної ідентифікації українців. Зазвичай прогностичні моделі дослідників та стратегії місійної діяльності церков виходять із особливостей свідомості сучасної молоді, яку і намагаються зробити християнською численні українські конфесії та юрисдикції. Але при цьому залишається за межами дослідницьких завдань виявлення того, якими є основні світоглядні цінності християнської молоді. Адже усі проповіді про відкрите християнство, традиції примирення, соціальної роботи та місії можуть входити у суперечність із реальністю, яку можна спостерігати у церковних громадах. Виявлення множини цінностей, які сповідуються української християнською молоддю, є складним для релігієзнавства завданням, оскільки часто плутаються дві принципово різні завдання: опис та осмислення ціннісного аспекту світогляду молоді, що зараховує себе до числа християн при опитуванні та дослідженні аксіосфери світогляду молоді, яка систематично бере активну участь у житті християнських громад. Для розуміння того, як аксіологія християнства динамічно відображається в світобаченні та свідомості української молоді, необхідним є вивчення цінностей (1) молоді загалом, (2) молоді, яка зараховує себе до числа віруючих, (3) молоді, яка свідомо сповідує християнство, є членами конкретних релігійних громад, реалізують власні цінності під час соціальної практики.

Зростання значення ролі церкви в сучасному українському суспільстві актуалізує дослідження аксіології християнства як вчення, пов'язаного з біблійними цінностями, ідеями, нормами і правилами поведінки, які виступають основою формування релігійної свідомості сучасної молоді у християнських громадах. Соціокультурне значення дослідження важливе саме у період початку ХХІ ст., коли християнські цінності набувають нового значення у свідомості сучасної молоді. Власна система цінностей, поглядів і почуттів індивіда співвідноситься зі світоглядом українського народу, його традиціями і звичаями, релігійними святами, ідеями, моральними нормами і правилами поведінки тощо. Ідентифікація особи з певним етносом, релігійною конфесією, безпосередня єдність з представниками релігійних об'єднань, позначилася на особливостях свідомості й самосвідомості молодого покоління українців та потребує конкретизації сукупності відображених у ній цінностей, об'єктивованих у християнській культурі, етиці й естетиці. Специфічне ставлення українського народу до питань релігії пов'язане з особливостями його менталітету, який виявляється у спільному характері і загальноновизнаних цінностях.

Водночас, релігійна ідентичність не є чимось раз і назавжди заданим, а динамічно змінюється у зв'язку з долученням до соціальних практик, які пропонуються християнськими громадами. Аксіосфера, проявлена через практики, формує потім і теоретичний світогляд християнської молоді, хоча, переважно

вважається, що знання зумовлюють цінності та практики. Вивчення способів залучення молоді до християнських практик, особливостей трансформацій ціннісного світогляду молоді у зв'язку з цими процесами долучення створює основу для розуміння особливостей звичайних сьогодні переходів від «симпатиків» християнства до власне християн у середовищі молодих людей.

Тематика дослідження стає все більш актуальною у зв'язку з тенденціями до розмивання меж між секулярним та релігійним, між активними вірними і пасивними «симпатиками» певних конфесій в умовах постсекулярної соціальності. Відповідно, зміни ціннісних орієнтацій української молоді при її розділенні за ступенями релігійності повинні враховувати наявність спільних тенденцій, а також можливість впливів активних вірних на «симпатиків» та «байдужих». Зміни цінностей не можуть бути описані виключно як відродження релігійних традицій, оскільки часто простежуємо цілком нові явища, які виникають у контексті глобалізації та глокалізації, переважання значення міжособистої комунікації в епоху постіндустріального суспільства тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації затверджено вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 9 від 12 січня 2016 року). Дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної ініціативної теми кафедри філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України «Сучасна філософія науки та освіти: проблеми гуманітарного дискурсу» (номер державної реєстрації 0116U001882, 2016–2018 рр.).

Мета дослідження полягає в репрезентації та аналізі особливостей релігійної свідомості сучасної української молоді в контексті впливу на неї християнських цінностей православної, католицької і протестантської конфесій.

Відповідно до поставленої мети, визначаються такі основні **дослідницькі завдання**:

- сформувані теоретико-методологічні засади для вивчення аксіології християнства, визначити категоріально-понятійний апарат дисертаційного дослідження;
- розкрити значення християнських цінностей як змістоутворювального чинника духовно-морального буття людини в сучасному українському суспільстві;
- простежити генезу розвитку духовних й естетичних цінностей у представників православної, греко-католицької і протестантської конфесій як віддзеркалення релігійної свідомості сучасної людини;
- з'ясувати значення синтезу цінностей релігійної віри і наукового світогляду у світобаченні сучасної молоді;
- визначити місце національних, релігійних і сімейних цінностей у житті сучасної студентської молоді України;
- охарактеризувати особливості розуміння сенсу і цінностей життя сучасної молоді України в релігійному вимірі;
- висвітлити значення співпраці сучасної молоді з християнськими церквами і релігійними організаціями у здійсненні волонтерської діяльності;

– окреслити особливості формування свідомості сучасної молоді засобами мистецтва, що містить духовні цінності християнства;

– представити суспільний, культурний і духовний потенціал християнських церков, закладів та установ освіти і культури в Україні щодо можливостей формування свідомості молоді засобами цінностей християнства;

– визначити культурні пріоритети та вплив християнської релігії на естетичні смаки, мистецькі та літературні уподобання сучасної молоді.

Об'єктом дослідження є аксіологія християнства, відтворена в світобаченні та свідомості української молоді.

Предметом дослідження є релігійна свідомість української християнської молоді як сукупність відображених у ній цінностей, об'єктивованих у християнській культурі, етиці й естетиці та суб'єктивованих за допомогою конфесійної самоідентифікації особистості та спільнот.

Теоретико-методологічні засади дослідження. Принципове значення для розробки теми дослідження мають фундаментальні праці з теорії філософії, релігієзнавства і теології Л. Баєвої, А.Бергсона, Г.Гадамера, Д. фон Гільдебранда, Е.Гуссерля, Е.Джулімана, І. Кіцул, М. Лоського, М. Мчедлова, С.Онищука, С.Соловійова, О. Сідоркіної, М. Стелецького, М.Гайдеггера, В.Хромець, Е.Еріксона, Ф.Фаррара, С.Франка, Л.Чекаленка, М.Шелера, К. Юнга, К.Ясперса та ін., в яких визначаються концептуальні засади та методологічні стратегії дослідження аксіології християнства. Суттєвим теоретичним підґрунтям стали також роботи: О.Андреєва, Л.Богатої, М.Бойченко, Ф.Власенко, О.Гасанова, В.Желанової, В.Ільїна, І.Канта, А.Карміна, С.Кримського, І.Надольного, О.Новікової, А.Пецанової, С.П'янзіна, М.Рокича, Л.Гаррісона, Л.Чекаленко, Ю. Шайгородського, Ш.Шварца, в яких визначена класифікація та ієрархія цінностей і методичні підходи до їх вивчення. Для доповнення концептуальної бази дослідження було обрано роботи Н. Гаврилової, О. Васильєвої, К. Вергелеса, Б.Гаврилишина, А.Кислового, А.Колодного, М. Мчедлова, С. Оліх, О. Поліщука, Т.Матвійчук, Л. Чупрія, О.Шевченко, в яких вивчається християнська релігія в контексті духовного світу особистості та як чинник формування суспільної моралі. Підставою для визначення поняття і змісту людської свідомості через призму релігійного і наукового дискурсів стали праці Н.Балабанової, М.Бердяєва, О.Васильєвої, Л.Зорилової, О.Іванкової-Стецюк, А. Іванченко, А. Кадикало, О. Козловського, О. Кураєва, М. Стадника, Л. Маркова, А. Федоренко.

Теоретичною основою дослідження проблеми ціннісної свідомості, її пріоритетів, еволюції системи цінностей та ціннісних орієнтацій особистості стали праці таких дослідників як В. Абрамова, В. Бакірова Н. Богданової, Е. Боринштейн, Т. Бутківської, І. Галян, В. Малімон, М. Підлісного, Л. Савченко, І. Савицької, Л. Чекаля, Л. Чупрій, А. Целякова. Важливе теоретичне значення мали праці В. Андрущенко, І. Бех, Л. Білоконь, А. Валицької, Б. Гершунського, С. Гочаренко, М. Дудар, О. Диміної, І. Зязюна, П. Ігнатенко, М. Каган, В. Краєвського, Г. Красніцької, В. Крисаченко, В. Левкулич, В. Сагатовського, О. Савчука, Ю. Турчанинова, А. Тягла, С. Клепко, О. Научитель, О. Чубаревої та ін., в яких визначено філософсько-освітню парадигму і духовні цінності формування

свідомості сучасної молоді; роботи О. Введенського, Л.Вітгенштейна, М. Гайдеггера, О. Гулиги, Г. Гумницького, О. Джоєва, Л. Лужанської, Ю. Недзельської, О. Рихліцької, В. Франкла, Е. Фромма, А. Шопенгауера, К. Ясперса та ін., в яких досліджено проблему людського світогляду як форми вираження сенсу життя; праці О. Гуменюка і О. Іванкова-Стецюка, в яких вивчається духовний потенціал християнських церков і релігійних організацій у формуванні свідомості сучасної молоді.

Дисертаційне дослідження проводилося за допомогою використання *міждисциплінарного* поєднання підходів із різних галузей знань – філософії, історії, теології, релігієзнавства, а також соціології. Серед них: *аксіологічний підхід* – у вивченні та узагальненні результатів аналізу релігійних і сімейних пріоритетів та цінностей сучасної молоді України, у виявленні впливу християнської релігії на естетичні смаки, мистецькі й літературні уподобання студентської молоді; у вивченні та узагальненні результатів аналізу вибору сучасною українською молоддю цінностей, які стосуються сім'ї та релігії; *структурно-функціональний підхід* – для визначення ролі та місця різних релігійних організацій та інституту сім'ї у формуванні ціннісної основи свідомості і моралі сучасної молоді; *соціологічний метод* – у вивченні особливостей свідомості сучасної студентської молоді, яка виявляється у розумінні нею сенсу і цінностей життя, у мотивах її участі у волонтерській діяльності, в естетичних смаках та ін.; феноменологічний підхід, за допомогою якого мали можливість вивчити вплив християнської аксіології на формування свідомості сучасної молоді; *порівняльний метод*, який дозволяє виявити спільне та відмінне у наукових і теологічних інтерпретаціях духовних цінностей; *метод історичного аналізу* при спробах розглянути особливості вчення православних, католицьких і протестантських церков у контексті християнської аксіології; *системний підхід* – у дослідженні світогляду сучасної молоді в інтегральній єдності філософського, релігійного і повсякденного сприйняття нею світу і цінностей християнства; метод теоретичного узагальнення – для підбиття підсумків дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Дисертацію присвячено комплексному релігієзнавчо-філософському аналізу аксіологічного аспекту релігійної свідомості сучасної християнської молоді України, способів відображення у цій свідомості цінностей, що об'єктивовані у християнській культурі, етиці й естетиці та суб'єктивовані за допомогою конфесійної самоідентифікації особистості.

Вперше:

- виявлено, що вивчення сучасної аксіосфери в контексті її релігієзнавчо-філософського аналізу повинно враховувати трансформації світоглядних парадигм початку ХХІ століття, які є контекстом для зростання значення християнських цінностей у формуванні релігійної свідомості сучасної молоді;

- доведено, що аксіологія християнства виявляється через ціннісно-оцінкове відношення людини до світу, яке ґрунтується на її вірі в надприродне; включає певний комплекс релігійних переконань та ідей, сенс і цінності життя, норми і правила поведінки. Сьогодні місцем проявлення цінностей християнства є не

об'єктивна реальність надприродного і не суб'єктивний світ особистості, а інтерсуб'єктивна реальність міжперсональної комунікації.

- встановлені особливості формування релігійних, сімейних і національних цінностей молодого покоління України, з урахуванням найбільш стійких ознак етнічної спільноти, таких як норми, цінності, зразки поведінки, пов'язані з ними соціально-психологічні характеристики українців;

- досліджено, що в умовах духовного відродження суспільства світогляд української молоді детерміновано сильною орієнтацією на повагу до родини, до тих релігійних і культурних цінностей, які передаються від старшого до молодшого покоління. На основі проведеного емпіричного соціологічного дослідження було показано, що питання створення сім'ї посідає одне з найважливіших місць у житті сучасної молоді. Водночас, респонденти, які відвідують християнську церкву, значно більше орієнтовані на збереження сімейних цінностей і продовження роду. Бажання до життя у родині стає соціально-психологічною основою для прагнення до спілкування і перебування у спільнотах. Життя у релігійних спільнотах цікавить українську молодь, якщо воно підкріплюється спілкування у них за інтересами;

- проаналізовано, що художня творчість багатьох сучасних режисерів театру і кіно, музикантів і хореографів містить християнські цінності. Їх мистецтво формує у молоді новий стиль життя і мислення, змушує бути менш прагматичною, проявляти більше уваги до оточуючих людей;

- виявлено суспільний, культурний і духовний потенціал християнських церков, закладів та установ освіти і культури в Україні щодо можливостей формування свідомості молоді на основі християнських цінностей. Насамперед це стосується організації індивідуальних бесід, молодіжних зборів, міжнародних християнських фестивалів, туристичних подорожей, екскурсій і паломництв, допомоги у налагодженні молодіжної волонтерської діяльності тощо;

- доведено, що особливе значення для залучення до активної релігійної діяльності має участь молоді у волонтерській діяльності. Виявлено, що основні причини, з яких студентська молодь займається волонтерською діяльністю, – це співчуття і бажання допомогти ближньому, власні добрі наміри. Важливим спонуканням до занять волонтерською діяльністю для них виступає підтримка з боку батьків і друзів. Доведено, що християнські релігійні організації виявляють здатність зміцнювати довіру людей до волонтерських рухів, спираючись на досвід здійснення допомоги нужденним, який формувався протягом багатовікової історії існування християнської церкви.

Уточнено:

- вирішальне значення релігійної періодики для формування молодіжних християнських рухів в Україні, розвитку їх ідентичності на основі контекстуалізації ідей християнського гуманізму й екзистенціалізму. Християнські ЗМІ сприяють згуртуванню молоді довкола певних конфесій та юрисдикцій, довкола інституцій та рухів всередині церков, сприяють переходу від екзистенційних пошуків до практичної діяльності в різних сферах активності молодіжних церковних та парацерковних організацій. При цілеспрямованій підтримці керівництва церков християнські ЗМІ, орієнтовані на молодіжну аудиторію, змінюють ідентичність

християнських конфесій України, сприяють модернізації конкретних християнських традицій та пристосуванню релігійних організацій до умов постмодерну.

Набуло подальшого розвитку:

- твердження, що важливими питаннями, які стосуються ціннісних засад формування релігійного світогляду сучасної молоді, є наступні: про віру і знання, здобуті з особистого і спільнотного досвіду; про свободу вибору і свободу волі; про універсальний характер ідеалів християнства і можливості їх втілення в різних контекстах; про напередвизначення і особисте покликання; про співвідношення конфесійного світогляду і наукової об'єктивності. Доведено, що в Україні відбувається розширення меж сучасного міжконфесійного дискурсу в напрямку розвитку християнської релігійно-просвітницької, миротворчої і волонтерської діяльності, молодіжного лідерства, впливу християн-професіоналів на сфери громадського життя в Україні, формування ціннісних засад сучасної християнської трудової етики.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що висновки і теоретичні твердження, які обґрунтовано в дисертаційному дослідженні, сприяють глибшому розумінню проблеми аксіології християнства як основи формування релігійної свідомості сучасної молоді. Це дозволяє розширити сучасну аксіологічну сферу за рахунок цінностей християнства.

Практичне значення дисертації. Матеріали дослідження можуть бути використані в науковій, викладацькій діяльності, а також у практичній роботі щодо удосконалення аксіологічної науки і формування релігійної свідомості сучасної молоді в умовах демократизації сучасного суспільства.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Висновки та всі положення наукової новизни автор отримала самостійно. Використані в дисертаційному дослідженні ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні покликання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри філософії гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Ідеї та висновки дослідження були оприлюднені на наукових міжнародних та всеукраїнських конференціях, міжнародному науковому конгресі й науково-практичному семінарі, а саме: Міжнародному науковому конгресі білоруської культури (Мінськ, 5–6 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність» (до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України) (Київ, 18–19 травня 2017); III-й Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації» (Київ, 23–24 лютого 2017); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна–Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат» (Київ, 16–17 березня 2017); V Міжнародній науковій конференції «Science of the third millennium» (США, 2017 р.); VI Міжнародній науковій конференції «Science of the third millennium» (США, 2018 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Сучасні соціокультурні та

політичні процеси в Україні». Треті наукові читання присвячені пам'яті доктора філос. наук професора О. М. Семашка (Київ, 31 травня 2016 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Сучасні соціокультурні та політичні процеси в Україні» (Київ, 1 червня 2016); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Другі наукові читання, присвячені пам'яті доктора історичних наук, професора О. І. Путра» (Київ, 20 листопада 2016); Науково-практичному семінарі «Метафора та її семіотичний контекст» (Дніпро, 17 березня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Філософські рефлексії сучасних світоглядних дискурсів» (Вінниця, 19-20 квітня 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Єдність православних в Україні: стан, проблеми, шляхи досягнення» (Київ, 14 травня 2019 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу» (Київ, 11-12 червня 2020 р.); Міжнародна наукова конференція «Європейський союз та візантійська культурна спадщина. Історія та перспективи» (Вільнюс, Литва, 29-31 липня 2020 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 18 наукових працях, із яких 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у журналі, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Web of science, 1 стаття у науковому виданні іншої держави, 1 стаття у науковому виданні України, 10 тез наукових доповідей.

Структура й обсяг дисертаційної роботи зумовлена постановкою наукової проблеми, логікою та послідовністю вирішення поставлених завдань і складається зі вступу, трьох розділів, висновків. Загальний обсяг роботи становить 205 сторінок, із них сторінок 185 основного тексту. Список використаних джерел налічує 286 найменувань, із них 19 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено його мету, завдання, об'єкт і предмет; окреслено теоретико-методологічні принципи і методи дослідження, розкрито положення наукової новизни, теоретичне й практичне значення, перспективи використання результатів дисертації, подано відомості про форми їх апробації, відображено структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження цінностей сучасної християнської молоді»** ключовими стають характеристики християнських цінностей як складової духовно-морального буття людини. Утворюючи своєрідну інтегративну цілісність знання і цінностей, характер релігійного світогляду передбачає структурну його складність і виявляється через особливості світосприйняття та світорозуміння як функцій людської свідомості.

Виявлено зміни в світоглядних парадигмах, які відбуваються в аксіології у XXI столітті, пов'язані зі зростанням значення християнських цінностей у житті індивіда і суспільства. Встановлено, що на ментальному рівні вони є найбільш інтегрованими у свідомість українського народу. Християнські цінності є зрозумілими і прийнятними для українців на рівні їх поняттєвої логіки, мовної експлікації, відповідають особливостям їх світосприйняття і світорозуміння, міцно увійшли у повсякденну поведінку. Представлена нова аксіологічна парадигма формування

свідомості молоді на основі цінностей християнської релігії, які потрапляють у центр релігієзнавчо-філософського аналізу в зв'язку з новими запитами розвитку й демократизації сучасного українського суспільства. З'ясовано, що об'єктивовані у християнській культурі, біблійних текстах, етиці та естетиці цінності знаходять своє відображення у релігійній свідомості сучасної молоді і формують певний комплекс релігійних переконань, уявлення індивіда про найзагальніші принципи буття, ціннісно-оцінкове відношення до світу. Виявлено, що цінності християнської релігії також суб'єктивовані через конфесійну самоідентифікацію індивіда і виявляються не тільки у складових її релігійної свідомості, а й в актуально значимих для самої особистості результатах її практичної та пізнавальної діяльності, у наслідках взаємодії з іншими релігійними суб'єктами.

Обґрунтовано, що християнська аксіологія має відношення до духовних і пізнавальних потреб та переживань людини й виявляється у їх значущості у відношенні до її власної системи цінностей. Системно об'єктивована релігійна складова світоглядних пріоритетів української нації, відтворена в її культурних, духовних, етичних та естетичних цінностях.

Релігієзнавче визначення цінностей вимагає розглядати їх як сукупність ідей, норм поведінки, за допомогою яких відбувається задоволення духовних потреб віруючої людини. Водночас, специфічне ставлення українців до питань релігії пов'язане з особливостями їх менталітету як спільного характеру і духовної налаштованості.

Визначено спільність базових аксіологічних засад християнства, визнаних представниками православної, католицької і протестантської конфесій, серед яких: визнання, що Бог є любов, а також Боголюдського походження Біблії, вільної волі, розуму людини, безсмертної душі. Здійснено аналіз духовної літератури, на основі якої відбувається формування релігійної свідомості сучасної віруючої молоді. Виявлено, що предметом міжконфесійного дискурсу виступають питання свободи вибору, принцип свободи людської волі, а також специфічне трактування католиками, протестантами і православними текстів Біблії.

У другому розділі **«Духовне вдосконалення і формування свідомості молодого покоління України засобами культури, моралі і традицій християнства»** досліджено духовні, етичні та естетичні цінності, які є особливостями релігійної свідомості сучасної людини.

У *підрозділі 2.1 «Духовні, етичні та естетичні цінності як віддзеркалення релігійної свідомості сучасної людини: конфесійний вимір»* визначені особливості духовних і естетичних цінностей, створених і підтриманих представниками християнства, які належать до творчої інтелігенції і є активними учасниками різноманітних культурно-мистецьких заходів, проведених за участю церковних громад. Цінність художніх творів релігійної тематики виявлена через віддзеркалення у них особливостей світогляду сучасної віруючої людини в їх конфесійному вимірі. З'ясовані відмінності в традиціях і звичаях православ'я, католицизму і протестантизму. Розглянуті загальні тенденції розвитку духовних і естетичних цінностей християнства.

У підрозділі 2.2 *«Національні, релігійні і сімейні цінності в житті сучасної студентської молоді України»* визначені найбільш стійкі ознаки етнічної спільноти, такі як норми, цінності, зразки поведінки, які співвідносяться зі змістом національних, релігійних і сімейних цінностей молодого покоління України. З'ясовано, що етнокультурний аспект тісно переплітається з релігійним, і, таким чином, релігійність виступає важливим показником орієнтації на ціннісну традицію етнічних спільнот.

Встановлено, що українському менталітету властиві такі риси, як гуманність, милосердя, щирість, толерантність, працьовитість, терпіння, ліризм, волелюбність та миролюбність, оптимізм, душевність, а також християнська мораль. Традиційний світогляд української молоді детерміновано дуже сильною орієнтацією на повагу до родини, до тих релігійних і культурних цінностей, які передаються від старшого до молодшого покоління й обумовлені особливостями їх етнічної приналежності.

Серед найважливіших для респондентів сімейних цінностей виявлено такі: довіра, чесність, відповідальність, любов, взаємопідтримка, взаєморозуміння, повага, доброта, піклування, діти, чесність, надійність, справедливість, взаємодопомога тощо. Все це сприяє утвердженню у них високих моральних принципів, формуванню позитивних людських якостей, особистої відповідальності за самостійно прийняті рішення, за долю інших людей.

Визначено, що в системі цінностей сучасної української молоді головним критерієм успіху є їхня сім'я. Далі йдуть здоров'я і матеріальний стан.

Виявляється помітний взаємозв'язок між почуттям приналежності до певного етносу і релігійним вибором українців. Це позначається на кількості релігійних організацій у різних регіонах України, кількості культових споруд і приміщень, церков і монастирів, загальноосвітніх і недільних шкіл. Зважаючи на те, що християнська релігія найбільш поширена в усіх регіонах України, релігійна свідомість представників різних етнічних груп формується у зв'язку з цінностями, які відтворюються народом відповідно до його звичаїв, вірувань, традиції тощо.

У підрозділі 2.3 *«Формування свідомості сучасної молоді засобами мистецтва, що містить духовні цінності християнства»* розглянуто питання формування релігійної свідомості молоді під впливом мистецтва, що містить християнські духовні цінності, які стосуються сукупності понять, ідей, принципів, концепцій, що включають у себе вчення про Бога, світ і людину та припускають інтерпретацію основних сфер людської діяльності, відповідно з основними принципами християнської етики й естетики.

Визначено, що популяризації християнського мистецтва сприяють театральні та кінофестивалі. Режисери і постановники, які беруть у них участь, мотивують один одного і молодих авторів до написання п'єс релігійної тематики. Також великим є значення фестивалів християнської музики, на яких представлені виступи вокальних, хорових і симфонічних колективів, а також концертів органної музики, фотовиставок, науково-практичних конференцій релігійного змісту, які стають дієвими засобами релігійної мобілізації вірних та симпатиків, стають причиною навернення або відновлення віри у значної кількості молодих громадських активістів. Виявлено вплив творчості молодих режисерів, сценаристів, акторів,

художників і музикантів присвяченої релігійній тематиці на формування свідомості сучасної молоді.

Формування ідентичності у середовищі молодіжних християнських активістів відбувається переважно через цілеспрямований вплив конфесійних ЗМІ, зокрема численні журнали та газети, Інтернет-видання, радіо- та телепередачі, що стають культуротворчим ферментом, який дозволяє сформувати загальні уявлення про смисл життя, надати множину прийнятних для молоді відповідей на основні світоглядні питання, долучити молодь до християнського метанаративу та конфесійних наративів. Конфесійні церковні та парацерковні ЗМІ створюють систему пропаганди сучасних версій традиційних релігійних ідей та цінностей, надають споживачам інформації та піару відчуття причетності до спільних справ, які мають універсальне значення та сприяють реалізації історичного покликання конкретних церков. Християнські ЗМІ сприяють згуртуванню молоді довкола певних конфесій та юрисдикцій, довкола інституцій та рухів всередині церков, сприяють переходу від екзистенційних пошуків до практичної діяльності в різних сферах активності молодіжних церковних та парацерковних організацій. Особливе значення ЗМІ мають у середовищі вірних УГКЦ та ПЦУ, оскільки надають відчуття повної єдності для цілої церкви та її молоді. В УПЦ МП церковні та парацерковні ЗМІ були ареною боротьби різних ідентичностей та ідей, але в цілому сприяли активізації християнських молодіжних рухів. Сьогодні в УПЦ МП позитивний потенціал впливу церковних та парацерковних ЗМІ в основному вичерпався. Натомість сьогодні бурхливо розвиваються протестантські церковні та парацерковні ЗМІ, тривають спроби зробити більш актуальними та впливовими ЗМІ, які має РКЦ в Україні. При цілеспрямованій підтримці керівництва церков християнські ЗМІ, орієнтовані на молодіжну аудиторію, змінюють ідентичність християнських конфесій України, сприяють модернізації конкретних християнських традицій та пристосуванню релігійних організацій до умов постмодерну. Особливо зросла роль церковних та парацерковних ЗМІ у 2020 році, коли практично кожна парафія та церковна група провадили значну роботу в Інтернет-просторі та соціальних мережах, намагаючись зберегти визначальний вплив церков на світогляд вірних та їх спосіб життя у умовах нових глобальних викликів. Церковними та парацерковними ЗМІ все більше уваги приділяється проповіді не з позицій авторитету традиції, а з позицій надання все більшої кількості наративів з ціннісним навантаженням, практичних прикладів втілення універсальних християнських цінностей у складних умовах сьогодення. Приймаються тези західної кібер-теології про необхідність лаконічності у проповіді через соціальні ЗМІ, про необхідність створення образних рядів, які б безпосередньо являли значимі для спільнот та особистостей цінності. Від маркетингових підходів церковні та парацерковні ЗМІ намагаються перейти до міжперсонального діалогу, створюючи враження звернення від особи до особи, зменшуючи питому вагу формальних звернень керівництва церков до вірних як єдиного колективного об'єкта впливу. Широке використання соціальних мережах надає можливості вірним та симпатикам церков висловлюватися у зв'язку з меседжами церковних та парацерковних ЗМІ,

керівництва церков, що створює враження існування систематичного діалогу та високо розвинутого інтерсуб'єктивного спілкування в церквах.

У **третьому розділі «Життєві пріоритети української молоді та християнські цінності»** викладено результати проведеного нами емпіричного дослідження, в якому виявлено сенс і цінності життя, культурні і життєві пріоритети сучасної молоді України в релігійному вимірі, а також осмислення участі молоді у волонтерській діяльності.

У **підрозділі 3.1 «Сенс і цінності життя сучасної молоді України в релігійному вимірі»** визначено, що формою вираження сенсу життя є той чи інший людський світогляд. Християнська аксіологія здатна відкривати людині шлях до визначення сенсу життя в контексті фундаментальних духовних основ людського існування загалом, й у зв'язку з оцінкою життєвих цінностей окремої особистості, яка досягла високого рівня духовного розвитку. З'ясовано, що в усвідомленні сенсу життя важливим є відчуття крихкості й скінченності людського існування. Виявлено, що християнські цінності сприяють вибору віруючою людиною такого сенсу життя, який допомагає їй досягнути духовної свободи.

На основі проведеного нами дослідження було вивчено сенс життя студентської молоді України. Респондентів було поділено на три групи. Перша група – це молодь, яка відвідує церкву щотижня або 1-2 рази на місяць, друга група – молодь, яка відвідує церкву 1-2 рази на рік, лише на свята або лише на великі свята, третя група – молодь, яка зовсім не відвідує церкву. З'ясовано, що для більшості респондентів із першої групи найважливішим сенсом і життєвими цінностями є служіння Богу, вдосконалення власної душі, сім'я, саморозвиток, любов і чесність а також пошук нових знань, що свідчить про багатство їх духовного світу. Для другої групи: досягнення особистого щастя і благополуччя; створення благополучної сім'ї, кар'єрне зростання, пошук нових знань, вдосконалення власної душі, саморозвиток. Для третьої групи: досягнення особистого щастя і благополуччя, пошук нових знань, вдосконалення власного розуму, боротьба з власними недоліками, кар'єрне зростання, саморозвиток, здоров'я. Отже, для молоді з другої і третьої груп сенс життя пов'язаний, насамперед, з необхідністю самовдосконалення.

У **підрозділі 3.2 «Співпраця студентської молоді з християнськими церквами і релігійними організаціями та її участь у волонтерській діяльності»** доведено, що важливе місце у формуванні релігійної свідомості молодого покоління України має прищеплення таких важливих цінностей, як: доброчинність, любов до ближнього, повага до людини та визнання її гідності. У контексті християнської аксіології основні напрями мотивації молоді до волонтерської діяльності, такі як отримання досвіду, задоволення власних інтересів, спілкування з друзями, реалізація творчих здібностей, доповнюються важливими складовими, а саме: спільність релігійних інтересів, безкорислива допомога людям і служіння ближньому заради Бога. Серед молодіжних проєктів, підтриманих християнськими церквами розглянуті міжнародні молодіжні християнські фестивалі, духовні бесіди для молоді, різні релігійні видання, міжнародні театральні та кінофестивалі, проєкти із роботи з людьми, які мають вади слуху, з залежними людьми та їх реабілітація, зі

здійснення безкорисливої допомоги нужденним, із підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, безпритульних, проекти з захисту природи і тварин, опіки над сиротами, хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку, проекти з допомоги постраждалим під час війни та ін.

На основі результатів проведеного соціологічного дослідження було виявлено ставлення сучасної молоді до волонтерської діяльності. Описано окремо кожен з трьох груп: 48,44% респондентів із першої групи (молодь, яка відвідує християнську церкву щотижня, а також 1-2 рази на місяць); 39,93% респондентів із другої групи (молодь, яка відвідує церкву 1-2 рази на рік, лише на свята, а також на великі свята) та 27,59% респондентів із третьої групи (молодь, яка не відвідує церкву загалом) займаються волонтерською діяльністю. Серед основних причин, які надихають студентську молодь займатися волонтерською діяльністю, більшість респондентів з усіх трьох груп називають: співчуття і бажання допомогти ближньому, підтримку з боку батьків і друзів, власні добрі наміри. Встановлено, що 21,09% респондентів із першої групи, 15,02% з другої групи і 12,93% з третьої підтримують малозабезпечених, безробітних, багатодітних, безпритульних людей. Ці дані показують основні напрями волонтерської діяльності, в яких бере активну участь студентська молодь України і підкреслюють значення християнських цінностей у формуванні релігійної свідомості юнаків і дівчат, які спонукають їх до милосердя і допомоги нужденним, закладають гуманістичні основи їх світогляду.

У підрозділі 3.3 *«Культурні пріоритети сучасної студентської молоді України: особливості релігійного, естетичного, мистецького і літературного вибору»* було системно відтворено культурні й релігійні чинники, які визначають формування самобутнього світогляду українського народу. Християнська релігія розглядається як феномен, який впливає на формування в українського народу світогляду, з певною системою цінностей.

Встановлено, що твори мистецтва, які містять духовні цінності християнства, виконують релігійну, а також естетичну функції, направляють розум і почуття віруючих людей у сторону надприродного. Вони посідають важливе місце в релігійній свідомості людини. В такому мистецтві головним є релігійне навантаження твору, яке посилює почуття віруючих і вступає в резонанс з їх духовними та емоційними потребами. На основі дослідження релігійних, літературних, мистецьких та естетичних пріоритетів і цінностей студентської молоді України було виявлено особливості їх релігійної свідомості. Респонденти з усіх трьох груп вказали, що в образотворчому мистецтві їх найбільше приваблює імпресіонізм, що свідчить про розвиненість їх естетичного смаку й прагнення до спостереження за мінливими почуттями та переживаннями його творців. Також в образотворчому мистецтві їх приваблює реалізм, який пояснюється інтересом молоді до історичних подій і персонажів, образів, характерів і обставин дійсності, які реалістично відтворені представниками означеного мистецького напрямку. Молодь із першої групи віддала перевагу стилям сюрреалізм і бароко, які досить часто містять у собі релігійні риси. Виявлено, що естетичному оформленню храмів (розписи, фрески, іконостас, архітектура) приділяє увагу більшість респондентів з усіх груп. Встановлено, що в літературі респондентів з усіх груп найбільше

приваблюють роман, фантастика, класика, детектив, драма, що свідчить про загальну освіченість та розвиненість літературних уподобань сучасної студентської молоді. Виявлено, що під час відвідування церкви, на якість звучання церковного хору і на зовнішній вигляд прихожан звертає увагу більшість студентської молоді з першої і другої груп. Водночас, у респондентів із третьої групи це питання не викликає інтересу, оскільки вони не відвідують богослужіння загалом. Доведено, що релігійний, мистецький, літературний та естетичний вибір студентської молоді зумовлений, насамперед, інтелектуальними особливостями здобувачів вищої освіти, рівнем їх компетентності в культурно-мистецькій галузі, сформованістю їх релігійної свідомості.

ВИСНОВКИ

На основі теоретико-методологічного аналізу праць сучасних релігієзнавців, філософів і християнських мислителів визначено, що наукова парадигма ХХІ століття відкриває нові перспективи для дослідження аксіології християнства.

Сучасна методологічна стратегія дослідження свідомості молоді України базується на використанні міждисциплінарного інтегрування методів із різних галузей знань – релігієзнавства, філософії, соціології, історії, культурології, теології та ін. Серед них: аксіологічний підхід – у вивченні й узагальненні результатів аналізу релігійних і сімейних пріоритетів та цінностей сучасної молоді України, виявленні впливу християнської релігії на естетичні смаки, мистецькі й літературні уподобання студентської молоді; структурно-функціональний підхід – для визначення ролі й місця різних релігійних організацій та інституту сім'ї у формуванні ціннісної основи свідомості й моралі сучасної молоді; соціологічний метод – у вивченні сенсу і цінностей життя молоді, мотивів і результатів її участі у волонтерській діяльності.

Важливі аспекти розуміння змісту аксіології християнства розкриваються в контексті існуючих сучасних філософських і релігієзнавчих систем, екзистенційної етики, розуміння морального початку в змісті фундаментальної онтології і феноменології, детермінації моралі, в світлі філософського і богословського підходу до етики та ін. Доведена необхідність дослідження християнських цінностей для уточнення понять існуючої аксіосфери. Визначено, що в основу аксіології християнства покладено біблійні ідеї і повчання, духовні ідеали, погляди і судження багатьох поколінь віруючих людей, в яких відображена їх віра у надприродне, власні релігійні уявлення, погляди на мораль тощо.

Доведено, що у релігійному світогляді сучасної молоді відображено зміст інтелектуальних та емоційних компонентів, які утворюють її погляди й уявлення на предмет віри, на об'єкти релігійного відображення, такі як сенс і цінності життя, ставлення до інших людей, моральні, естетичні і культурні цінності.

Визначено категоріально-понятійний апарат дослідження. Слово цінність використовуємо для позначення об'єкта чи його окремих елементів щодо позицій, потреб і бажань тих чи інших людей. У цьому розумінні об'єкти чи їх елементи вже не цінності, а такі, які мають цінність. Також з означеним терміном пов'язані так

звані культурні стандарти, звернення до яких дозволяє більш чітко визначити, до чого прагнуть ті чи інші спільноти людей, що саме наповнює їх життя сенсом. Зміст поняття цінності відображає також взаємодію суб'єкта й об'єкта. В цьому контексті аксіологія християнства розглядається не лише як вчення про релігійні цінності, але і як основа формування свідомості людини. Аксіологічний момент супроводить відношення людини до християнської релігії. Кожна людина здійснює моральний відбір та має власну ієрархію цінностей. Місце християнських цінностей у цій ієрархії залежить від ідеалів і позицій суб'єкта та від властивостей самого об'єкта. Суб'єкт формується під впливом тих чи інших цінностей і, водночас, творить нові.

Релігійна свідомість людини включає певний комплекс переконань та ідей, охоплює собою відчуття і світобачення, її віру, мову, релігійне переживання і досвід та різні символи як практичні орієнтири, розуміння цінностей і сенсу життя.

Релігійна самосвідомість відображає відношення особистості до себе й пов'язана з оцінкою своєї поведінки крізь призму біблійних цінностей.

Християнська аксіологія містить у собі значний потенціал етичного, естетичного і духовного виховання молоді, який може активно використовуватися сучасним релігієзнавством.

У результаті проведеного емпіричного дослідження особливостей релігійного життя студентської молоді з різних регіонів України (вибірка становила 517 респондентів) встановлено, що 11,41% юнаків та дівчат відвідує християнську церкву щотижня; 14,12% відвідує церкву 1-2 рази на місяць; 11,03% відвідує церкву 1-2 рази на рік; 18,76% відвідує церкву лише на свята; 23,21% відвідує церкву на великі свята і лише 21,47% не відвідує церкву загалом. Таким чином, виявлено важливе місце християнської релігії у повсякденному житті значної кількості сучасної молоді України.

На основі багатоаспектної, новітньої і складної розробки теоретико-методологічних основ дослідження здійснено пояснення процесів формування релігійної свідомості сучасної молоді України з позицій зосередженості на змісті інтелектуальних та емоційних компонентів, які утворюють її погляди, а також уявлення про предмет віри, об'єкти релігійного відображення, сенс і цінності життя, ставлення до інших людей, етичні та естетичні цінності.

Теоретично аргументовано критерії визначення сенсу і цінностей життя сучасних українців, здійснено їх класифікацію в релігієзнавчому контексті. Встановлено вплив релігійної свідомості молоді на обраний нею сенс життя. Серед респондентів, які постійно відвідують християнську церкву, переважає релігійний і духовно-розвиваючий сенси життя.

З'ясовано, що питання створення сім'ї посідає одне з найважливіших місць у свідомості сучасної молоді; майже кожна друга молода людина в Україні тією чи іншою мірою цікавиться етнічними та релігійними аспектами життєдіяльності сучасного суспільства. Доведено, що традиційний світогляд української молоді детерміновано дуже сильною орієнтацією на повагу до родини, тих релігійних і культурних цінностей, які передаються від старшого до молодшого покоління. На основі результатів емпіричного дослідження виявлено, що релігійна свідомість респондентів створює у них сприятливу картину світу, в яку органічно вписуються

національні й сімейні цінності етнічних спільнот, які проживають на території України. Молодь, яка постійно відвідує християнську церкву, орієнтована на збереження сімейних цінностей і продовження роду.

Доведено, що аксіологія християнства містить у собі значний потенціал етичного й естетичного виховання молоді. Встановлено, що багато сучасних митців, поетів і письменників керуються християнськими цінностями. Простежено динаміку розвитку творчості сучасних режисерів театру і кіно, музикантів і хореографів, яка відзначається пошуком нових форм і засобів впливу на людську свідомість. Цінність художніх творів релігійної тематики виявляється у символізованих і типізованих у них образах, чуттєвих враженнях, спостереженнях, які їх автори черпають із біблійних текстів, духовних традицій та ідеалів, характеру і поведінки українського народу. Встановлено, що найбільшою популярністю серед християнської молоді користуються тематичні перегляди фільмів, участь у театральних і кіно-фестивалях, клубах бального танцю і авторської пісні, фестивалях дзвонарського мистецтва та культурно-освітніх християнських форумах.

Показано суспільний, культурний і духовний потенціал християнських церков і релігійних громад України у формуванні свідомості молоді засобами аксіології християнства. Важливе місце в їх релігійній діяльності відводиться організації індивідуальних бесід, молодіжних зібрань, туристичних подорожей, екскурсій і паломництв, здійсненню допомоги у налагодженні молодіжної волонтерської діяльності, проведенню різноманітних форумів, злетів, тренінгів, підтримці молодих виконавців, композиторів і художників, які займаються популяризацією і створенням християнського мистецтва і літератури.

Встановлено, що основні причини, з яких студентська молодь займається волонтерською діяльністю, – це співчуття і бажання допомогти ближньому, власні добрі наміри. Важливим спонуканням до занять волонтерською діяльністю для них виступає підтримка з боку батьків і друзів. Доведено, що християнські релігійні організації виявляють здатність зміцнювати довіру людей до волонтерських рухів, спираючись на досвід здійснення допомоги нужденним, який формувався протягом багатовікової історії існування християнської церкви.

Отже, на основі аналізу результатів емпіричного дослідження були виявлені світоглядні особливості життя сучасної молоді України, пов'язані з сенсом і цінностями їх життя. У молоді, яка постійно відвідує християнські церкви, переважає сенс життя, який має релігійний характер. Виявлено, що важливе місце у формуванні свідомості молоді посідає суспільний, культурний і духовний потенціал християнських церков та релігійних громад, які прищеплюють їй такі важливі цінності, як: добротність, любов до ближнього, повага до людини та визнання її гідності. Вони активно залучають молодь до волонтерської діяльності, в якій формується їх свідомість та відбувається самореалізація особистості. Проведене емпіричне дослідження дозволило виявити особливості ставлення студентської молоді до волонтерства. Визначено, що участь у цій діяльності позбавляє юнаків і дівчат власного егоїзму, привчає їх постійно безкорисливо допомагати нужденним. Встановлено, що молодь, яка постійно відвідує церкву, значно краще усвідомлює

значення підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, безпритульних, сиріт; здійснення опіки над хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку; захисту природи і тварин. З'ясовано, що більшість респондентів бере участь у волонтерській діяльності через прагнення отримати нових знайомих і друзів. Основні причини, з яких студентська молодь займається волонтерською діяльністю, – це співчуття і бажання допомогти ближньому. Серед загальних характеристик свідомості сучасної студентської молоді відзначається також і амбівалентність (протилежність цінностей), недостатнє розуміння причин, з яких вони мають здійснювати пожертви на добротність, брати участь у волонтерській діяльності. Доведено, що християнські церкви та релігійні організації, спираючись на значний досвід віруючих людей щодо здійснення допомоги нужденним, виявляють здатність зміцнювати довіру студентської молоді до волонтерського руху.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України,

включених до міжнародної наукометричної бази даних Web of science:

1. Гавеля О. Р. Культурні пріоритети сучасної студентської молоді України: особливості релігійного, естетичного, мистецького і літературного вибору. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 3. С. 165–170.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Гавеля О. Р. Духовні і естетичні цінності як віддзеркалення релігійної свідомості сучасної людини: конфесійний вимір. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 127. С. 261–265

3. Гавеля О. Р. Аксіологічні проблеми самосвідомості сучасного православного християнина. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 119. С. 228–230.

4. Гавеля О. Р. Сенс і цінності життя сучасної молоді України (релігієзнавче дослідження). *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 132. С. 205–209.

5. Гавеля О. Р. Сімейні цінності в житті сучасної студентської молоді України: релігієзнавче дослідження. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 131. С. 343–346.

6. Гавеля О. Р. Формування свідомості сучасної молоді засобами мистецтва, що містить духовні цінності християнства. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: педагогіка, психологія, філософія*. 2018. С. 137–140.

Стаття у науковому виданні іншої держави

7. Гавеля О. Р. Аксіологія християнства як складова сенсу життя сучасної молоді: релігієзнавчо-філософський аналіз. *European philosophical and historical discourse. (Європейський філософський та історичний дискурс)*. Прага, 2019. Вип. 4. С. 105–111.

Стаття у науковому виданні України

8. Гавеля О. Р. Основоположні принципи європейської інтеграції молодого покоління України на основі ідентичних християнських цінностей. *Науковий вісник*

Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: гуманітарні студії. 2017. Вип. 274. С. 132–140.

Тези наукових доповідей:

9. Гавеля О. Р. Християнська аксиологія як основа формування свідомості сучасної молоді. *Международный научный конгресс белорусской культуры, м. Минск, Республика Беларусь, 5-6 мая 2016. Минск, 2016. С. 789-790.*

10. Гавеля О. Р. Самовдосконалення молодого покоління України засобами християнської моралі і православних релігійних цінностей. *Сучасні соціокультурні та політичні процеси в Україні: Треті наукові читання, присвячені пам'яті доктора філософських наук, професора О. М. Семашка: Всеукраїнська науково-теоретична конференція, м. Київ, 31 травня 2016 року. Київ, 2016. С. 18–21.*

11. Гавеля О. Р. Ініціативи християнських церков щодо формування свідомості молодого покоління українців в умовах дозвілленої діяльності. *Другі наукові читання, присвячені пам'яті доктора історичних наук, професора О. І. Путра: Всеукраїнська науково-теоретична конференція, м. Київ, 20 листопада 2016 року. Київ, 2016. С. 53–56.*

12. Гавеля О. Р. Свідомість як відображення і духовне освоєння дійсності: візуалізація уявних образів і життєвих цінностей. *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: III Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23–24 лютого 2017 року. Київ, 2017. С. 301–302.*

13. Гавеля О. Р. Підвищення рівня духовності сучасної молоді. *Україна – Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, м. Слупськ, 16–17 березня 2017 року. Київ; Слупськ, 2017. С. 128–129.*

14. Гавеля О. Р. Знакова природа харизматичності в образі сучасного релігійного діяча. *Метафора та її семіотичний контекст: науково-практичний семінар, м. Дніпро, 17 березня 2017 року. Дніпро, 2017. С. 55–58.*

15. Гавеля О. Р. Європейська інтеграція молоді України на основі ідентичних християнських цінностей. *Людина, суспільство, держава у філософському дискурсі: історія і сучасність (до 60-річчя кафедри філософії НУБіП України): Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 18–19 травня 2017 року. Київ, 2017. С. 234–236.*

16. Гавеля О. Р. Духовний потенціал християнських церков і релігійних громад у формуванні свідомості сучасної молоді: національні особливості. *Цілі сталого розвитку третього тисячоліття: виклики для університетів наук про життя: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 23–25 травня 2018 року. Київ, 2018. С. 82–84.*

17. Gavelia A. The protestant principle sola scriptura. *V International scientific conference «Science of the third millennium». Science initiative «Universum» Science initiative «Universum» Orrisville, Lulu Press. 2018. P. 98–100.*

18. Gavelia A. The formation of the outlook of modern youth in the context of christian axiology. *XV International scientific conference «Millennium science». Science initiative «Universum» Orrisville, Lulu Press, 2018. P. 94.*

АНОТАЦІЯ

Гавеля О. Р. Цінності української християнської молоді початку XXI століття: релігієзнавчий аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2020.

У дисертації вперше у вітчизняному дослідницькому дискурсі запропоновано комплексний філософсько-релігієзнавчий аналіз аксіології християнства як основи формування релігійної свідомості сучасної молоді. Виявлено, що аксіологічний момент супроводжує будь-яке відношення особистості до християнської релігії. Він залежить від ідеалів і очікувань суб'єкта, від його віри в надприродне, від релігійного досвіду і переживань, від конфесійної самоідентифікації особистості, а також від властивостей самого об'єкта віри. Обґрунтовано, що унікальний феномен християнських цінностей виступає змістоутворюючим чинником формування духовно-морального буття сучасної людини. Набуло подальшого розвитку твердження, що важливими питаннями, які стосуються ціннісних засад формування релігійного світогляду сучасної молоді, є наступні: про віру і знання, здобуті з особистого і спільного досвіду; про свободу вибору і свободу волі; про універсальний характер ідеалів християнства і можливості їх втілення в різних контекстах; про напередвизначення і особисте покликання; про співвідношення конфесійного світогляду і наукової об'єктивності. Доведено, що в Україні відбувається розширення меж сучасного міжконфесійного дискурсу в напрямку розвитку християнської релігійно-просвітницької, миротворчої і волонтерської діяльності, молодіжного лідерства, впливу християн-професіоналів на сфери громадського життя в Україні, формування ціннісних засад сучасної християнської трудової етики. Уточнено вирішальне значення релігійної періодики для формування молодіжних християнських рухів в Україні, розвитку їх ідентичності на основі контекстуалізації ідей християнського гуманізму й екзистенціалізму. Християнські ЗМІ сприяють згуртуванню молоді довкола певних конфесій та юрисдикцій, довкола інституцій та рухів всередині церков, сприяють переходу від екзистенційних пошуків до практичної діяльності в різних сферах активності молодіжних церковних та парацерковних організацій. Проведено емпіричне дослідження особливостей релігійного життя студентської молоді з різних регіонів України, її ставлення до інших людей, до етичних та естетичних цінностей. Виявлено значний вплив релігійної свідомості молоді на обраний нею сенс життя. Серед респондентів, які постійно відвідують християнську церкву, переважає релігійний і духовно-розвиваючий сенс життя. Доведено, що світогляд української молоді детерміновано сильною орієнтацією на повагу до родини, на прийняття тих релігійних і культурних цінностей, які передаються від старшого до молодшого покоління. Виявлено, що релігійна свідомість респондентів створює у них найбільш сприятливу картину світу, в яку органічно вписуються національні й сімейні цінності етнічних спільнот, які проживають на території України. Молодь, яка постійно відвідує християнську Церкву, значно більше орієнтована на збереження

сімейних цінностей і продовження роду. Показано суспільний, культурний і духовний потенціал впливу християнських церков і релігійних громад України на формування свідомості молоді засобами аксіології християнства. Важливе місце в їх релігійній діяльності відводиться організації індивідуальних бесід, молодіжних зібрань, туристичних подорожей, екскурсій і паломництв, здійсненню допомоги у налагодженні молодіжної волонтерської діяльності, проведенню різноманітних форумів, тренінгів, майстер-класів, підтримці молодих виконавців, композиторів і художників, які займаються популяризацією і створенням християнського мистецтва і літератури. Встановлено, що основні причини, з яких студентська молодь займається волонтерською діяльністю, – це співчуття і бажання допомогти ближньому, власні добрі наміри. Доведено, що християнські релігійні організації виявляють здатність зміцнювати довіру людей до волонтерського руху, спираючись на досвід здійснення допомоги нужденним, який формувався протягом багатовікової історії існування християнської Церкви.

Ключові слова: аксіологія християнства, християнські цінності, релігійна свідомість, конфесійна приналежність, сенс і цінності життя, сімейні цінності, християнська церква, релігійна громада, студентська молодь, волонтерський рух.

АННОТАЦІЯ

Гавеля А. Р. Ценности украинской христианской молодежи начала XXI века: религиоведческих анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – религиоведение. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2020.

В диссертации впервые в отечественном исследовательском дискурсе предложен комплексный философско-религиоведческий анализ проблемы аксиологии христианства как основы формирования религиозного сознания современной молодежи. Выявлено, что аксиологический момент сопровождает любое отношение личности к христианской религии. Он зависит от идеалов и ожиданий субъекта, от его веры в сверхъестественное, от религиозного опыта и переживаний, от конфессиональной самоидентификации личности, а также от свойств самого объектов веры. Обосновано, что уникальный феномен христианских ценностей выступает смыслообразующим фактором формирования духовно-нравственного бытия современного человека. Получило дальнейшее развитие утверждение, что важными вопросами, которые касаются ценностных основ формирования религиозного мировоззрения современной молодежи, являются следующие: о вере и знаниях, полученных из личного и общинного опыта; о свободе выбора и свободе воли; об универсальном характере идеалов христианства и возможности их воплощения в различных контекстах; о предопределении и личном призвании; о соотношении конфессионального мировоззрения и научной объективности. Доказано, что в Украине происходит расширение границ современного межконфессионального дискурса в направлении развития христианской религиозно-просветительской, миротворческой и волонтерской

деятельности, молодежного лидерства, влияния христиан-профессионалов на сферы общественной жизни в Украине, формирования ценностных основ современной христианской трудовой этики. Уточнено решающее значение религиозной периодики для формирования молодежных христианских движений в Украине, развития их идентичности на основе контекстуализации идей христианского гуманизма и экзистенциализма. Христианские СМИ способствуют сплочению молодежи вокруг определенных конфессий и юрисдикций, вокруг институтов и движений внутри церквей, способствуют переходу от экзистенциальных поисков к практической деятельности в различных сферах активности молодежных церковных и парацерковных организаций. Проведено эмпирическое исследование особенностей религиозной жизни студенческой молодежи из разных регионов Украины, ее отношения к другим людям, к этическим и эстетическим ценностям. Выявлено значительное влияние религиозного сознания молодежи на выбранный ею смысл жизни. Среди респондентов, которые постоянно посещают христианскую церковь, преобладает религиозный и духовно-развивающий смыслы жизни. Доказано, что мировоззрение украинской молодежи детерминировано сильной ориентацией на уважение к семье, на принятие тех религиозных и культурных ценностей, которые передаются от старшего к младшему поколению. Выявлено, что религиозное сознание респондентов создает в них наиболее благоприятную картину мира, в которую органично вписываются национальные и семейные ценности этнических сообществ, проживающих на территории Украины. Молодежь, которая постоянно посещает христианскую Церковь, значительно больше ориентирована на сохранение семейных ценностей и продолжения рода. Показано общественный, культурный и духовный потенциал влияния христианских церквей и религиозных общин Украины на формирование сознания молодежи средствами аксиологии христианства. Важное место в их религиозной деятельности отводится организации индивидуальных бесед, молодежных собраний, туристических путешествий, экскурсий и паломничеств, осуществлению помощи в налаживании молодежной волонтерской деятельности, проведению различных форумов, тренингов, мастер-классов, поддержке молодых исполнителей, композиторов и художников, которые занимаются популяризацией и созданием христианского искусства и литературы. Установлено, что основные причины, по которым студенческая молодежь занимается волонтерской деятельностью, это сочувствие и желание помочь ближнему, собственные добрые намерения. Доказано, что христианские религиозные организации проявляют способность укреплять доверие людей к волонтерскому движению, опираясь на опыт осуществления помощи нуждающимся, который формировался на протяжении многовековой истории существования христианской Церкви.

Ключевые слова: аксиология христианства, христианские ценности, религиозное сознание, конфессиональная принадлежность, смысл и ценности жизни, семейные ценности, христианская церковь, религиозная община, студенческая молодежь, волонтерское движение.

ANNOTATION

Havelia O. R. Values of Ukrainian Christian youth at the beginning of the XXI century: religious analysis. – Manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences in the specialty 09.00.11 – Religious studies. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2020.

In the dissertation for the first time in the domestic research discourse the complex philosophical and religious analysis of axiology of Christianity as bases of formation of religious consciousness of modern youth is offered. It was found that the axiological moment accompanies any attitude of the individual to the Christian religion. It depends on the ideals and expectations of the subject, on his belief in the supernatural, on religious experience and experiences, on the confessional self-identification of the individual, as well as on the properties of the object of faith itself. It is substantiated that the unique phenomenon of Christian values is a meaningful factor in the formation of the spiritual and moral existence of modern man. It has been further developed that the following issues are important issues concerning the values of the formation of the religious worldview of modern youth: the faith and knowledge gained from personal and community experience; on freedom of choice and freedom of will; about the universal nature of the ideals of Christianity and the possibility of their implementation in different contexts; on predestination and personal vocation; on the relationship between confessional worldview and scientific objectivity. It is proved that in Ukraine the boundaries of modern interfaith discourse are expanding in the direction of Christian religious education, peacekeeping and volunteering, youth leadership, the influence of Christian professionals on public life in Ukraine, the formation of values of modern Christian work ethic. The crucial importance of religious periodicals for the formation of youth Christian movements in Ukraine, the development of their identity based on the contextualization of the ideas of Christian humanism and existentialism. Christian media promote the unification of young people around certain denominations and jurisdictions, around institutions and movements within churches, promote the transition from existential pursuits to practical activities in various areas of activity of youth church and parachurch organizations. An empirical study of the peculiarities of the religious life of student youth from different regions of Ukraine, their attitude to other people, to ethical and aesthetic values. The significant influence of the religious consciousness of young people on their chosen meaning of life has been revealed. Among the respondents who regularly attend the Christian church, the religious and spiritually-developing meanings of life predominate. It is proved that the worldview of Ukrainian youth is determined by a strong focus on respect for the family, on the acceptance of those religious and cultural values that are passed from older to younger generation. It was found that the religious consciousness of the respondents creates in them the most favorable picture of the world, which organically fits into the national and family values of ethnic communities living in Ukraine. Young people who regularly attend the Christian Church are much more focused on preserving family values and procreation. The social, cultural and spiritual potential of the influence of Christian churches and religious communities of Ukraine on the formation of youth consciousness by means of the axiology of Christianity is shown. An important

place in their religious activities is given to the organization of individual conversations, youth gatherings, tourist trips, excursions and pilgrimages, assistance in establishing youth volunteering, holding various forums, trainings, workshops, supporting young performers, composers and artists engaged in and the creation of Christian art and literature. It is established that the main reasons for which student youth is engaged in volunteer activities are compassion and desire to help others, their own good intentions. It has been proven that Christian religious organizations show the ability to strengthen people's confidence in the volunteer movement, based on the experience of helping the needy, which was formed during the centuries-old history of the Christian Church.

Key words: axiology of Christianity, Christian values, religious consciousness, confessional affiliation, meaning and values of life, family values, Christian church, religious community, student youth, volunteer movement.